

ABDULLA AVLONIYNING ILMIY MEROSI TAHLILI***Nuraliyeva Mashxura***

*‘University of Management and Future Technologies’ universiteti
pedagogika S550-guruh talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Abdulla Avloniy ijodiy va ilmiy merosining o‘zbek ilm-fani, ma’rifatparvarlik harakati va ta’lim sohasidagi o‘rniga bag‘ishlangan tahlil o‘rin olgan. Uning pedagogik qarashlari, ilmiy ishlari, milliy uyg‘onish harakatidagi roli va jamiyatni isloh qilishga qaratilgan faoliyati keng yoritiladi. Tadqiqot natijalari Avloniyning ilmiy merosi nafaqat tarixiy jihatdan, balki hozirgi o‘zbek ilm-fani va ta’lim tizimi uchun ham dolzarb ekanligini ko‘rsatadi

Kalit so‘zlar: Abdulla Avloniy, ilmiy meros, pedagogika, ma’rifatparvarlik, milliy uyg‘onish, o‘zbek adabiyoti, ta’lim islohoti.

Asosiy qism

Abdulla Avloniyning ilmiy va adabiy faoliyati Abdulla Avloniy (1878–1934) o‘zbek jadidchilik harakatining yirik vakillaridan biri bo‘lib, uning ilmiy merosi milliy uyg‘onish davrida muhim rol o‘ynagan. U pedagogika, adabiyot, jurnalistika va ijtimoiy islohotlar sohalarida faoliyat yuritib, turli davriy nashrlar va ilmiy risolalar orqali o‘z fikrlarini targ‘ib qilgan. Avloniyning asosiy maqsadi xalqning savodxonligini oshirish, ilm-ma’rifat orqali millatni uyg‘otish va zamonaviy ta’lim tizimini shakllantirish edi. Uning ilmiy-adabiy faoliyatidagi eng muhim asarlari quyidagilardir: “Turkiy Guliston yoxud axloq” – yosh avlod tarbiyasiga bag‘ishlangan asar bo‘lib, milliy qadriyatlarni rivojlantirish va axloqiy me’yorlarni mustahkamlashga qaratilgan. “Adabiyot yoxud milliy she’rlar” – Avloniyning adabiyot va she’riyatga bo‘lgan munosabatini aks ettiruvchi asar bo‘lib, milliy adabiyotning ma’rifatparvarlik yo‘nalishida rivojlanishiga hissa qo‘shgan. “Birinch muallim” – bu asar o‘qituvchilarni yangi ta’lim metodlariga o‘rgatish maqsadida yozilgan bo‘lib, jadid maktablarining metodik asoslarini belgilashda muhim manba bo‘lgan.

Avloniyning pedagogik qarashlari Avloniy millat kelajagi ta'lim va tarbiya bilan bog'liq ekanligini yaxshi tushungan. U zamonaviy maktab tizimini joriy etish, bolalar uchun yangi o'quv dasturlarini ishlab chiqish, ta'lim tizimiga dunyoviy va ilmiy fanlarni kiritish tarafdori bo'lgan. Uning pedagogik qarashlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Milliy va zamonaviy ta'lim uyg'unligi – Avloniy eski maktab va madrasalar ta'lim tizimining eskirganligini tanqid qilib, ilg'or usullarga asoslangan yangi jadid maktablarini tashkil etish g'oyasini ilgari surgan. Uning fikricha, ta'lim faqat diniy bilimlar bilan cheklanib qolmasligi, balki matematika, tabiiy fanlar va xorijiy tillar ham o'qitilishi kerak.

2. O'qituvchi shaxsining muhimligi – Avloniy fikricha, jamiyat taraqqiyotida eng asosiy omil bu bilimli va ma'rifatli o'qituvchilardir. U o'qituvchilarni yangi pedagogik uslublar asosida tayyorlash, ularning ma'naviy va ilmiy saviyasini oshirish zarurligini ta'kidlagan.

3. Axloqiy tarbiyaning ahamiyati – Avloniy ta'lim jarayonida faqat bilim berish emas, balki yaxshi axloq va odob-axloq qoidalarini o'rgatish muhim ekanligini aytgan. Uning asarlarida yosh avlodni mehnatsevar, halol, vatanparvar va insonparvar qilib tarbiyalash g'oyalari ilgari surilgan

4. O'zbek tilining rivojlanishiga qo'shgan hissasi – Avloniy o'zbek tilining davlat tili sifatida shakllanishi va ilmiy til sifatida rivojlanishiga katta e'tibor qaratgan. U darsliklar yozib, tilni soddalashtirish va uni ilm-fan tili darajasiga ko'tarish uchun harakat qilgan.

Avloniyning ilmiy merosi va uning zamonaviy ta'lim tizimiga ta'siri Abdulla Avloniyning ilmiy qarashlari bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Uning ta'lim islohotlari hozirgi o'zbek maktablarida milliy tarbiya va axloqiy ta'lim berish konsepsiyasiga asos bo'lib xizmat qiladi.

Hozirgi ta'lim tizimidagi o'rni – Bugungi o'zbek ta'lim tizimida Avloniyning ilgari surgan milliy va dunyoviy ta'lim uyg'unligi g'oyasi asosiy tamoyillardan biri hisoblanadi. Uning pedagogik metodlari asosida hozirgi o'quv dasturlari ishlab chiqilgan.

Ma'rifatparvarlik harakatining davomchiligi – Avloniy boshlab bergan ma'rifiy islohotlar bugungi kunda turli ta'lim dasturlari va o'quv dargohlarida davom etmoqda. O'qituvchilarning ilmiy salohiyatini oshirish, ta'limni zamonaviylashtirish borasida Avloniyning qarashlari hanuz dolzarbdir.

Adabiy va ilmiy merosining o'rganilishi – Avloniyning ilmiy va adabiy merosi hozirgi tadqiqotchilar tomonidan chuqur o'rganilmoqda. Uning asarlari zamonaviy ilmiy tahlillarga asos qilib olinib, yangi pedagogik yo'nalishlarning rivojlanishiga xizmat qilmoqda.

Xulosa

Abdulla Avloniyning ilmiy merosi o'zbek pedagogikasi, ma'rifatparvarligi va milliy uyg'onish harakatida katta ahamiyat kasb etadi. Uning ta'lim-tarbiya borasidagi qarashlari bugungi kun ta'lim tizimi uchun ham muhim bo'lib, yosh avlodni komil inson sifatida tarbiyalashda asosiy omillardan biri hisoblanadi. Avloniyning ilmiy va pedagogik qarashlarini chuqur o'rganish va targ'ib qilish zamonaviy ta'limni rivojlantirish uchun juda muhimdir. Uning asarlari hozirgi pedagogik faoliyatga hamohang bo'lib, o'zbek ta'lim tizimini rivojlantirishda muhim manba bo'lib qolmoqda.

Foydalinilgan adabiyotlar

1. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.
2. Хайдаров, С. (2023). Педагогик faoliyatda o'qituvchi o'zida kompetentlik sifatlarini shakllantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 64–67.
3. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.
4. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.

5. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига руҳий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
6. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
7. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
8. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12;